

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

**TÜRK
HAMER**

**2. ULUSLARARASI
TÜRK KÜLTÜR EVRENİNDE ALEVİLİK ve
BEKTAŞILIK BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİ KİTABI**

1. CİLT

Editörler

Dr. Filiz KILIÇ
Tuncay BÜLBÜL

17-18-19 Ekim 2007

ANKARA

TÜRK HABER HAMER

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları

ISBN: 978-975-507-220-3

Araştırma Dizisi: 5

**2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni
Bildiri Kitabı**

17-18-19 Ekim 2007

•
**Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi Adına**

Yayın Sahibinin Adı / Owner

Prof. Dr. Kadri YAMAÇ

(Gazi Üniversitesi Rektörü)

•
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / General Manager

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

•
Yayın İdare Merkezi Adresi / The Address of Publishment Centre

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi

Gazi Üniversitesi Rektörlük Kampüsü, Araştırma Merkezleri Binası, Nu: 11

06502 Teknikokullar / ANKARA

•
Yayın İdare Merkezi Telefonu / The Telephone of Publishment Centre

0 312. 222 70 16

•
Belge Geçer / Fax

0 312. 222 70 16

•
Elektronik Posta / E-mail

hbektasdergi@gazi.edu.tr

Web: www.hbektas.gazi.edu.tr

•
Basımcının Adı / The Name of the Publisher

Grafiker

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

•
Basımcının İşyeri Adresi / Office Address of Publisher

1. Cadde 33. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi) Balgat / ANKARA

•
Basımcının Telefon Numarası / The Phone Number of The Publisher

0 312. 284 16 39 (pbx)

•
Basım Tarihi ve Basım Yeri / The Publishment Date and Place

15.10.2007

Grafiker Ofset: 0 312. 384 00 18

Hacı Bektaş Veli'nin Önde Gelen Halifelerinden Hacım Sultan ve Velâyetnamesi

Hacım Sultan From First Caliphes of
Hacı Bektas Veli and His Velayetname

Sayın DALKIRAN*

ÖZET

Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin pek çok halifesinden biri de Kolu Açık Hacım Sultan'dır. Hacım Sultan ile ilgili pek çok menkabeler anlatılmaktadır. Bu menkabelerin bir kısmı farklı eserlerde yer almakla birlikte kendisi için yazılan bir Velâyetname'de kaydedilmiştir. *Hacım Sultan Velâyetnâmesi* Uşaklı Ali İbn. Hacı Mustafa tarafından yazılmış, hicri 1200'de Derviş Burhan tarafından derlenmiştir.

Bu arada Ayyıldız yayınları tarafından latinize edilen velâyetnâme içindeki özellikle Arapça ifadelerdeki okuma hataları bulunmaktadır. Velâyetnâme'nin farklı kütüphanelerde pek çok nüshası bulunmaktadır. Biz bunlardan iki nüshayı elde ettik. Şüphesiz, bu eserin edisyon kritiğinin yapılarak bilim dünyasına kazandırılması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Hacım Sultan, Hacı Bektaş, Velâyetnâme, Menkabe, Halife

ABSTRACT

Kolu Açık Hacım Sultan is also one from most caliphes of Hunkar Hacı Bektaş Veli. Many stories related to Sultan have been told. While some of these stories were in different boks, there was also a Velayetname written for him. Hacım Sultan Velayetnamesi was written by Uşaklı Ali İbn Hacı Mustafa and was collected by Derviş Burhan in. H. 1200.

There are especially Arabic mistakes in Velayetname written in Latin language by Ayyıldız Publishing House. There are many copies of Velayetname at different librabies. We had two copies of them of course, this book must be took of aduantage by done edition critic.

Key Words: Hacim Sultan, Hacı Bektas, Velayetname, Story, Caliph.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

GİRİŞ

Hacım Sultan XIII. Asırda Anadolu'da yaşamış manevî önderlerden biridir. Hacı Bektaş Velî (v. 669 h. / 1270 - 1271 m.) (Aşık Paşa-zâde, 1970: 221-222; Fıçlalı, 1994: 136-158; Noyaç, 1995: 23-33)'nin en önde gelen halifelerinden biri kabul edilmesine karşın ne Hacım Sultan'ın şahsiyeti ve kimliği ve ne de Hacım Tekkesi ile ilgili bugüne kadar derinlemesine bir araştıra yapılmadığı bilinmektedir. Bu tarihi şahsın kişiliği ve tesirleri hakkında bilgi edinmek için son olarak gelip yerleştiği ve vefatı sonrasında defnedildiği Uşak'ın Sivaslı İlçesi Hacım Köyü'ne giderek bir alan çalışması yapmak istedik. Bu gaye ile 26.07.2006 tarihinde Hacım Köyü'ne gittik. Köyde ilk iş olarak Köy Kahvesindeki köylülerle Hacım Sultan ve tekke hakkında konuştuk. Daha sonra Hacım Sultan Tekkesi ile ilgilenmek ve tanıtımını sağlamak amacıyla kurulan derneğin hali hazırdaki başkanı Mehmet Tekin Bey ile Tekke'yi ziyaret ettik. Kendilerinden Hacım Sultan ve Tekke ile ilgili bilgi aldık. Daha sonra da Derneğin Eski başkanı olan Veysel Özgül ile tanıştık. Veysel Bey'den de aynı paralelde bilgiler aldık ve Hacım Sultan'ın bir tepede bulunan çilehanesine çıktık. Köy imamı Ahmet Türkoğlu Bey'den de konu ile ilgili bilgiler aldık. Bütün görüşmelerimizi elektronik cihazımıza kaydettik ve onların çözümünü daha sonra yaptık.

Köy dışındaki yakın ve uzak köylerden hatta uzak şehirlerden Hacım Tekkesi'ne gelen kişilerin de Tekke'yi ziyaret nedenlerini öğrenmeye çalıştık. Kaynak eserlerden ve özellikle *Hacım Sultan Velâyetnâmesi* ile *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nden edindiğimiz bilgiler ile bu köyde gözlemlediğimiz hususlar ve aldığımız bilgileri birlikte değerlendirerek bir sonuca ulaşmaya gayret ettik. Tekke ile ilgili ziyarete taraftar olanların değil tekkeyi ziyarete karşı olanların da düşüncelerine müracaat ettik. Bu çalışmada ayrıca Hacım Sultan Velâyetnamesi ve Velâyetname'nin latinize edilerek Ayyıldız Yayınları tarafından basılan şeklini de konu edindik.

XIII. yüzyıl, Anadolu'da Hacı Bektâş-ı Veli merkezli düşüncenin etkinlik gösterdiği ve bu hoşgörü söyleminin aktif nitelik kazandığı dönemdir. Hacı Bektaş Velî önderliğinde Anadolu'ya taşınan bu hoşgörü söylemi, Anadolu'da yurt ve ocak tutmuş gönül erleriyle kökleşmiştir. XIII. yüzyılda tarihî kimliğini Hacı Bektaş Velî ile ifade eden bu düşünce geleneği, Hacı Bektaş Velî ile beraber hareket eden onlarca tarihî kişilikle temsil edilmiştir. *Hacı Bektâş Velî Velâyetnâmesi*'nde adı geçen Tapduk Emre, Yunus Emre, Karadonlu Can Baba, Sarı Saltuk, Ahî Evren, Karaca Ahmed Sultan, Kolu Açık Hacım Sultan, Seyyid Cemâl Sultan gibi birçok Türkmen dedesi Anadolu'nun hatta Balkanların dört bir yanında bu felsefenin temellenmesini sağlamışlardır (Kökel, 2005: 47-48).

XIII. yüzyıldan başlayarak Anadolu'da İslam düşüncesinin yayılmasında ve yerleşmesinde bu düşünce mensuplarının büyük rolleri olmuştur. Özellikle kendilerine bağışlanmış olan ya da merkez gücün bilgisi altında ele geçirdikleri topraklar üzerinde, dervişler zâviyeler inşa etmiş, meyve ağaçları dikmiş, toprağı iş-

lemiş, fırınlar, değirmenler, kervansaraylar gibi halka yararlı kurumlar oluşturmuşlardır. Böylece terk edilmiş topraklarda köyler doğmuş¹, yöneticilerin isteği doğrultusunda yerleşmiş buldukları stratejik noktalarda ve İslâmlaştırılmalarına ve mülkileştirilmelerine katkıda bulunacakları yeni fethedilmiş bölgelerde, bu yeni toprak sahipleri, hizmetlerine karşılık olarak, vergi ayrıcalığı ve bağışlar elde etmişlerdir. Zâviyeleri, dini yayma merkezleri olmuştur. Bu zâviyeler daha çok, Hıristiyan bölgelerde ortaya çıkmış, yararlı etkileri, yöredeki Hıristiyan çevrelerde ya da komşu bölgelerde oturanların ihtida etmelerine katkı sağlamıştır. Neticede yerleşik yaşama geçmiş çevrelerde olsun, ya da henüz göçer boylarda olsun, Türk halk İslâmlığı, hep aynı Velî'ye, Hacı Bektaş Velî'ye bağlı görülmüştür (Mélíhoff, 1998: 195-196). Hatta kısa sürede, Osmanlı hükümdarların da dışında kalmayacakları çabalar sonunda, bütün anonimleşmiş ve adları kaybolmuş velîler, bu kişinin adı altında billurlaşmışlardır. Yerleşik ya da göçer olsun, halk katmanlarında, bütün inanış ona bağlı olduğu gibi, her işte himmet umulacak olan da onun adı olmuştur (Gündoğdu, 2007: 213). İşte onun bağlılarından ve manevi önderlerden biri de Hacım Sultan'dır.

HACİM SULTAN'IN HAYATI:

Hacım Sultan'ın hayatı ile ilgili detaylı bilgi bulunmamakla birlikte *Velâyetnâme*'ye dayanarak bir kısım bilgilere ulaşmak mümkündür (Ocak, 1984: 60). Gerek *Velâyetnâme*'deki kayıtlar gerekse halkın şifahi olarak anlattıkları Hacım Sultan'ın menkabevi yönü ile ilgilidir. Bu konuda Hacımlıların anlattıkları ile *Velâyetnâme*'de yer alan Hacım Sultan ile ilgili bilgiler genel itibariyle bir biriyle paralellik arz etmektedir. Bu bilgilere göre, Anadolu'da yaşayan büyük velilerden biri olan Hacım Sultan, Ahmed-i Yesevî'nin önde gelen halifelerinden biridir (Vilâyet-nâme Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, ts.: 81). Asıl adı Recep'tir. Soyu Peygamber Efendimiz'e dayandırılmaktadır (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 6; Uşaklı, 1993: 24). Doğum ve vefât târihi belli değildir. Hacı Bektaş Velî'nin takriben vefatı 1271 olduğu bilgisinden yola çıkılarak onun da ön üçüncü asırda yaşamış olduğu söylenebilir. Zira o, Hacı Bektaş Velî'nin yakınlarındandı. *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde, Hacı Bektaş Velî'nin Halifeleri şöyle anlatılmaktadır: "Hacı Bektaş Velî, otuz altı bin çerağ yaktı, otuz altı bin müridi oldu. Cemal Seyyid, Saru İsmail, Kolu Açık Hacım Sultan, Baba Resul, Pir Ebi Sultan, Receb Seyyid, Sultan Bahaeddin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Saru Kadı, Atlas-pûş Sultan, Dust-ı Hudâ, Hızır Sâmit bunlar arasındadır. En sevdiği Cemal Seyyid idi. Kendisini Akdeniz yönüne yolladı ve o Gelibolu'ya gitti. Kolu-açık Hacım

1 *Hacım Sultan Vilâyetnâmesi*'nde, Hacı Bektaş-ı Velî'nin, Hacım Sultan'ı Uşak yakınlarındaki Susuz mevkiine irşâd için gönderdiği, onun da buraya geldiğinde, bölgenin kuş uçmaz kervan geçmez bir yer olduğunu gördüğü, ancak yöre sakinlerine 'biz burayı mamur edip, âsitân ederiz' dediği anlatılmaktadır ki bu, Bektâşî dervişlerinin mülkileştirmedeki rollerini göstermektedir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 12; Uşaklı, 1993: 44-45).

Sultan'da onun büyük Halifelerinden biri idi. Ma'nâ (bâtın) kılıcı ona verilmişti. Meydan sâkîsi olmuştu. Hacı Bektaş Velî kendisini, bir tekke kurmağa, Germiyan beldesine yolladı. Pir Ali Sultan, çırağcısı idi. Konya'ya Sa'deddin Konevî'nin yanına gitti. Orada gömülüdür. Güvenç Abdal da Hacı Bektaş Velî'nin dervişleri arasında yer alanlardan biri idi (Vilâyet-nâme, ts.: 81)."

Bu ifadeler yanında Hacım Sultan'ın Hacı Bektaş Velî'ye nesebî yakınlığı olduğu da Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nde vurgulanır. Buna göre onların bir yerde amcaoğulları (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 6; Uşaklı, 1993: 26), bir diğer yerde ise Hacı Bektaş Velî'nin Hacım Sultan'ın amcası olduğu kaydedilmiştir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 14; Uşaklı, 1993: 52). *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'nde de Abdal Musa'nın Hacı Bektaş Velî'nin amcasının oğlu olduğundan söz edilmektedir (Güzel, 1999: 19). Buradan hareketle Abdal Musa ile Kolu Açık Hacım Sultan'ın da amcaoğulları olduğu söylenebilir.

Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nde Hacı Bektaş Velî doğrudan doğruya Hoca Ahmed-i Yesevî halîfesi olarak zikredilirken (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 4; Uşaklı, 1993: 20; Vassâf, 2006: I, 488), Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi'nin tam ve mensûr nüshalarında, onun Şeyh Lokman-ı Perende müridi olduğu ve bu Lokman-ı Perende'nin Hoca Ahmed-i Yesevî'den el aldığı (Vilâyet-nâme, ts.: 5) anlatılır (Köprülü, 1984: 49)². Muhtemelen *Velâyetnâme*'deki bu kopukluk, Ahmed-i Yesevî ile Hacı Bektaş Velî arasına Lokman-ı Perende'yi yerleştirmek suretiyle çözülmeye çalışılmıştır (Gündoğdu, 2007; 96).

İster Hacı Bektaş Velî isterse Hacım Sultan'ın "Hacı" lakabı nereden gelmiş olabilir? *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde Hacı Bektaş'a "Hacı" denilmesi ile ilgili olarak şöyle bir menkabe anlatılır: "Hocası Lokman-ı Perende hacca gitmiş, hac törenlerini yerine getirmiş, Arafat'a çıktığında yanındakilere; 'Bugün arafe günü; bizim evde yemek pişiriyorlardır.' demiştir. Horasan'daki Bektâş-ı Velî'ye bu söz malum olmuş; bir tepsiyeye yemek koyup bir anda tepsiyeyi Mekke'de Arafat'a götürmüş, halk bu olayı duyunca, ona Hacı Bektâş el-Horasanî demiştir." (Vilâyet-nâme, ts.: 6; Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 2; Uşaklı, 1993: 16-17)³.

Bu menkabe yanında yine *Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*'nde onun Horasan'dan Anadolu'ya gelmeden önce hacca gittiği -takip ettiği güzergahıyla- tasvir edilmektedir. Hatta Beytullâh'a vardığı, orada (Mekke) üç yıl kaldığı hac yaptığı açıkça anlatılmaktadır (Vilâyet-nâme, ts.: 17).

2 Sahîh Ahmed Dede, onun Ahmed-i Yesevî Dergâhı'nın altıncı post-nişîni olan Lokman-ı Perende'nin halîfesi olduğunu ve yedinci post-nişîni olarak seccade-i nilâfette dört yıl kaldığını nakletmektedir (Sahîh Ahmed Dede, 2003: 188).

3 Vassâf, Bektâş'a hacı denilesinin bu rivâyetle alâkalı olduğunu dolayısıyla onun Haremeyn-i Muh-teremeyn'i ziyârete gitmediğini iddia etmektedir (Vassâf, 2006: I, 489).

Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesi*'nde, Hacı Bektaş Velî'nin Türkistan'dan Rûm ülkesine hareket edince önce hacca niyet edip, Necef üzerinden Mekke'ye varıp Kâbe'yi tavaf ettiğini, sonra Medine, Halep, Elbistan, Kayseri güzergahından Rûm ülkesine⁴ yaklaşıp (Vilâyet-nâme, ts.: 17-18; Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 4-5; Uşaklı 1993: 21),⁵ Türkmenlerin bulunduğu Zülkadirli iline Bozok'tan girdiği yazılıdır (Vilâyet-nâme, ts.: 21-22; Sahîh Ahmed Dede, 2003: 188).

Bu iki rivâyet birlikte mütalaa edildiğinde ilk menkabeye göre Hacı Bektaş'ın hacı lakabını alması, haccın "tasavvufta kişinin çevresinden ve arzularından uzaklaşacağı, ölmeden önce bir anlamda ölümü yaşayacağı için önemli bir irade eğitimi ve ilahi iradeye boyun eğmeye hazır hale gelme" (Görgün, 1996: XIV, 398; Gündoğdu, 2007: 68) olarak da değerlendirilmesinden kaynaklanmış olabilir.

Adıyla ilgili bir de menkabe anlatılır. Bu menkabeye göre bir gün Hacı Bektaş Velî Sultan kendisine batın kılıcını sunar ve "bu meydanımızın celladını sana sunduk. Bizim buyruğumuz olmadan bu kılıcı kullanmayasın", der. Bu kılıç tahattan yapılmıştır. Hacım Sultan elindeki kılıcın kesip kesmediğini denemek ister. Önünden geçen sakanın katırı üzerinde elindeki tahta kılıcın kesip kesmediğini denerken, katıra hafiften dokunan tahta kılıç, katırı ortadan ikiye böler. Olay kısa sürede Hacı Bektaş Sultan Hazretleri'ne iletilir. Hacı Bektaş, Hacım Sultan'ın kolunun tutulması için beddua eder. Kolu tutulan Hacım Sultan rahatsızlık duyar. Koluyla iş yapamaz duruma gelir. Yaptığı hatayı anlayan Hacım Sultan'ın pişmanlıkları para etmez, iş işten geçmiştir. Ancak diğer halifeler, araya girerek pirden Hacım Sultan adına özür dilerler, olayın istemeyerek yapılmış bir hata olduğunu ve kolunun bu durumdan kurtulmasını isterler. Hacı Bektaş arabulucuların istekleri karşısında "kolun açık olsun" demesiyle Hacım Sultan'ın kolu yeniden eski haline döner. Ama o günden sonra Hacım Sultan'ın adı Kolu Açık Hacım Sultan olarak kalır (Vilâyet-nâme, ts : 81).

Bu menkabe *Velâyetnâme*'de detaylandırılmaksızın verilir. Buna göre, Hacım Sultan elindeki tahta kılıç ile su taşıyan katıra vurduğu, katırın iki parçaya bölüldüğü, Hüncar Hacı Bektaş'ın nedenini sorduğunda "...Senin kapında kesmeyen kılıcı ben ne yapayım, al şimdi kılıcımı sopa eyle" deyip, kılıcı teslim ettikten son-

4 "Rûm" kelimesi memleket, bölge anlamında Roma İmparatorluğunun hakimiyetini telmihan, bazen bütün Anadolu'ya, XV ve XVI. asırlarda ise daha küçük ve muayyen bir mıntıkaya delalet ediyordu. Bu coğrafi istilahın kullanılış yerlerini XIV. asır sonlarından itibaren kroniklerde Memleket-i Rûm, münhasıran Sivas, Tokat ve Amasya bölgesini işaret için kullanılmıştır (Gökbilgin, 1965: 51). Ahmet Refik de Rûm Eyaletinin Sivas Sancağı Amasya, Çorum, Bozak, Divriği, Canik ve Arapgir sancaklarından oluştuğunu söylemektedir (Ahmet Refik, 1994: 43).

5 Adı geçen Vilâyetnâmelerde, Hacı Bektaş-ı Velî'nin bu güzergahda çeşitli ziyaretlerde bulunduğunu, erba'inler çıkardığını ve halkı irşâd edip muhiblerini çoğalttığından bahsedilmektedir. Sahîh Ahmed Dede onun uğraklarını şöyle sıralamaktadır: Bağdad, Mekke, Medine, Şam, Kudüs, Halep, Ayıntab, Elbistan, Ashab-ı Kehf, Kayseri (2003: 188-190).

ra Hacı Bektaş'ın Hacım Sultan'a "Ya Hacım Rum'da Hacım adlı çok er olsa gerek. Bundan sonra senin adın Kolu Açık Hacım Sultan olsun" dediği ifade edilir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 6-7; Uşaklı, 1993: 26-28).

Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nde, kendi hayatı ile ilgili anlatılanlardan bir kısmı özetle şöyledir:

Hoca Ahmed Yesevi, Hacım Sultan ile Bektaş-ı Velî'yi Anadolu'ya, insanlara doğru yolu anlatmak için gönderdi. Hacı Bektaş-ı Velî ile Hacım Sultan, Horasan'dan Kâbe'ye doğru yola çıktılar. Günlerce süren yolculuktan sonra Kâbe-i Muazzama'ya geldiler. Tavâftan sonra kırk gün Arafat Dağı'nda riyâzette kalıp, Allah'tan yardım dilediler. Sonra Medîne'ye giderek Hz. Rasulullah'ı ziyaret ettiler (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 4-5; Uşaklı, 1993: 21).

Veysel Bey'in anlattığına göre Hacım Sultan, Hacı Bektaş'tan ayrıldıktan sonra öncelikle Hacca gitmiştir. Hacım adının kendisine verilmesi bu hacca gidişinden dolayı olabileceği gibi, Kırşehir'de kaldığı köyün adı Hacım'dır ve Hacı Bektaş-ı Veli onu sorarken "Hacım geldi mi?" şeklinde sorarmış ki, bundan dolayı Hacım lakabı verilmiş de olabilir. Ancak kanaatımıza göre onun hacım lakabını alışıncada Hac görevini yapmış olması daha etkilidir.

Esas adı Receb olan Kolu Açık Hacım Sultan, Veysel Bey'in anlattığına göre yedi kardeşlerdir ve Hacım Sultan en küçükleridir. Hacım'da yedi ağaç diktiğine dair verdiği bilgi *Velâyetnâme*'de bulunmamaktadır.

Menâkıbnâme-i Hacı Bektaş Velî'de de *Hacım Sultan Velâyetnâmesi*'nde olduğu gibi Hacı Bektaş Velî ile Hacım Sultan'ın, Horasan'dan Anadolu'ya gelirken önce Ehl-i Beyt'in medfun olduğu Necef ve Kerbelâ'yı, sonra cedleri Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu Medine'yi ziyaret ettikleri; daha sonra da, hac vazifesini yerine getirdikten sonra Kudüs'e oradan da Anadolu'ya geldikleri kaydedilir (Velâyet-nâme, ts.: 17-18; Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 4-5; Uşaklı, 1993: 20-21). Anadolu'ya geldiklerinde Hacı Bektaş-ı Velî, Hacım Sultan'ı Germiyan iline gönderir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 7; Uşaklı, 1993: 28). Rivayete göre Hacım Sultan, gelip Afyon civarında bir köyde konaklar. O köyde bulunan sâlih ve velî bir zâtle görüşür. Bu sırada köylüler Hacım Sultan'dan sığırlarına çobanlık yapmasını isterler. Hacım Sultan burada bir müddet çobanlık yapar. Onun çobanlığı ile ilgili ilginç olaylar anlatılır. (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 5-9; Uşaklı, 1993: 22-34).

Hacım Sultan Afyon'dan sonra Sandıklı'ya gider. Sandıklı'da bir müddet kalır. Sandıklı'da rahatsız edilen Hacım Sultan "Kader böyle imiş. Bize burada rahat olmaz." diyerek kalkıp abdest alır ve akşam namazını kılar. Namazdan sonra Yâsîn-i Şerîf, Vâkıa, Enbiyâ, İhlâs, Fâtiha ve Bakara sûrelerini okur. Peygamber Efendimizin mübârek rûh-ı şerîfine, âline, ashâbına, evliyânın rûhuna sevâbını bağışlar. Sonra yüz kere salavât, bin kere istiğfâr getirir. "Burada kalmak uygun

mudur?" diyerek istihareye yatar. Rüyasında Peygamber Efendimizi görür ve mübarek elini öper. Bu esnada Peygamber Efendimiz; "Ey Ciğerpârem Hacım! Senin yerin burası değil. Senin yerin Susuz denilen yerdir. Allahu Teâlâ'nın emri ile var, orada yerleş. Hem bu kavim seni sevmedi. Sana kastederler. Benim evlâdına kastedenler, kötülük düşünenler yarın kıyâmet gününde yüzleri kara olup, benim şefâatimden mahrum olurlar." buyurur. Hacım Sultan uyanınca, yola çıkar. Hacım Sultan'ı öldürmek kastıyla gelen topluluk Velâyetname'de verilen bilgiye göre Allah'ın gazabına uğrayarak veba hastalığına yakalanır ve pek çoğu ölür (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 9-12; Uşaklı, 1993: 36-43).

Hacım Sultan'ın yukarıda ifade edildiği gibi pek çok zaman Kur'an'dan uzun sureler okuduğu anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkılarak Hacım Sultan'ın çok iyi bir Kur'an bilgisine sahip olduğu, Kur'an'ı okuyup gereğince amel ettiği söylenebilir.

Velâyetnâme'de sözü edilen ve Sandıklı'da Hacım Sultan'ın müridi olan Hacı isminde salih zat, Hacım Sultan'ın Susuz denilen ve bugünkü adıyla Hacım Köyü'ne gidişinden bir müddet sonra vefat eder. Hacım Sultan'ın asıl türbesinin Sandıklı'da olduğunu düşünenler Hacı ile Hacım Sultan'ı karıştırmaktadırlar. Velâyetname'den hareketle şunu ifade edebiliriz: Sandıklıda medfun olan Hacım Sultan değil, onun müridi olan ve sözü edilen Hacı adlı kişidir. Zira Hacım Sultan, Hacı adlı müridine şunları söylemişti: "Senin ismin benim ismim olsun. Beni seven seni sevsin." Derviş Hacı, Hacım Sultan'dan sonra bir mağarada kalır, ibadet ve Allah'ın zikri ile meşgul olur, pek çok kerametler gösterir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 12; Uşaklı, 1993: 43).

Velâyetnâme'ye göre Hacım Sultan, Susuz'a vardıkdan bir müddet sonra rüyâsında tekrar Peygamber Efendimizi görür. Hacım Sultan Peygamber Efendimizin elini öper. Peygamber Efendimiz ona; "Ey Ciğerpârem Hacım! Senin makâmın burasıdır. Burada karar eyle. Senin ömrün burada geçer. Allahu Teâlâ'dan râzı ol. O'na tevekkül eyle." buyurur ve bâzı nasihatlerde bulunur. Hacım Sultan uykudan uyanınca, Allahu Teâlâ'ya şükreder (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 12; Uşaklı, 1993: 44-45).

Hacım Sultan'ın ikâmet ettiği yer olan Susuz'da –ki bugünkü Hacım Köyü'nde Yörükler topluluğundan bir grup bulunmaktadır. Bunlar, Hacım Sultan'a; kim olduğunu, nereden geldiğini sorarlar. Hicaz'dan geldiğini söyleyen Hacım Sultan'a, bu yerlerin kendilerine ait olduğunu dolayısıyla buraları terk etmesini söylerler. Hacım Sultan; "Buraya Allahu Teâlâ'nın izni, Peygamber Efendimizin işâreti, Ahmed Yesevî ve Hacı Bektaş Velî'nin duâsı ile geldim. Burası bizim makamımız, yerimiz oldu." buyurur. Onlar bu mekanı terk etmediği takdirde kendisine zarar vereceklerini söylerler. Zarar vermeğe yeltendiklerinde Hacım Sultan, Allah'tan yardım diler ve onlar pek çoğu ölür. Diğerleri bunun üzerine kendisinden özür dilerler. Hacım Sultan da onlar için dua eder ve başlarındaki beladan kurtulurlar (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 12-13; Uşaklı, 1993: 44-48).

Bu olaydan sonra kısa zamanda Hacım Sultan'ın ismi her tarafa yayılır. İnsanlar akın akın onun ziyâretine koşarlar. Sevenleri bir araya gelip adına bir câmi yaptırırlar. Hacım Sultan, burada ibâdetle meşgûl olur ve gelenlere nasîhat eder (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 13; Uşaklı, 1993: 48-49).

Derviş Burhan adlı zâhid bir dervişin rüyasında gördüğü Hacım Sultan tarafından davet edildiği, onun da Germiyan iline gelerek Hacım Sultan'ı bulduğu, Hacım Sultan'dan kendisini talebeliğe kabul etmesi için ricada bulunduğu, Hacım Sultan'ın da kendisini talebeliğe kabul ettiği, talebeliğe kabul edilen Derviş Burhan'ın uzun yıllar Hacım Sultan'a hizmet ettiğinden *Velâyetname'*de söz edilir (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 12-14; Uşaklı, 1993: 46-49).

Bektâşî Meydanı'nda on iki post bulunmaktadır. Bunlardan kilerci postu Hacım Sultan Postu olarak da bilinmektedir (Rif'at Efendi, 1293: 270-271; Koca, 1999: 210-211).

Hacı Bektaş cemlerinde talibe öğretilen makamlar içerisinde "meydan taşı" Kolu Açık Hacım Sultan'a orantılı olarak söylenir. Ayrıca Hacı Bektaş tarafından kendisine verilmiş olan tahta kılıç ile terbiye edici olarak görevli olduğu kabul edilir.

Hacı Bektâş-ı Velî'nin önemli halîfelerinden biri olan Kolu Açık Hacım Sultan, onun batın kılıcını teslim ettiği ve adalet üzere kullanmasını istediği kişidir. Hacım Sultan, Germiyan Bey'i yönetimindeki Uşak taraflarında Susuz denilen mevkide ölene kadar hizmetlerini sürdürmüş ve Hacı Bektaş'ın diğer halîfeleri gibi pek çok sayıda Hristiyanın Müslüman olmasına vesile olmuştur.

Yukarıda ifade edildiği gibi, kabrinin Afyon'un Sandıklı ilçesinde Susuz diye anılan yerde olduğunu söyleyenler var ise de; asıl olarak Uşak'ın Sivaslı ilçesi Hacım köyünde bulunmaktadır. Vefât târihi belli değildir.

HACIM SULTAN TEKKESİ'NİN YAPISI

Çevrede Hacım Tekkesi olarak bilinen Hacım Sultan Tekkesi, Uşak'ın Sivaslı ilçesine bağlı Hacım Köyü'nde bulunmaktadır. Tekke, köy mezarlığının ortasındadır. Eserin dış giriş kapısı üzerinde yapılış tarihini belli eden bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede yer alan tarih Hicri 1223 (m. 1808/1809) 'tür. Geç devirde yapıldığı tahmin olunmaktadır. Bu tarih ya tekkenin bina olarak yapılış, ya da tamir gördüğü tarih olabilir. Türbe sekizgen olup, ana mekan önünde dikdörtgen bir giriş mahalli bulunmaktadır. Giriş yerinin cephesinde yerden 1-1,5m. yüksekliğindeki konsollar üzerinde oturan bir sivri kemer vardır. Bu kısmın üstünü tek aynalı tonoz örtmektedir. İçi tamamen, dış kısımları kısmen sarımtırak mermerlerle kaplanmıştır. Türbe ana mekânın malzemesi ile farklılık görülmesi buranın sonradan yapıldığını düşündürmektedir. Buradan basık kemerli bir kapı ile sekizgen türbe odasına geçilmektedir. Duvarlar düz ve badanalanmış üstü sekizgen pandantifle geçilen bir kubbe ile örtülmüştür.

Ana mekânın duvarları muntazam kesme kalker taşı ile yapılmıştır. Dışta temel üzerine iki sıra devşirme (başka binalardan toplama) taşlarla, üstü ise bir kalın, bir ince taş sırası ile işlenerek duvar meydana getirilmiştir. Duvarların bitim yeri dışarıya taşkın bir sıra muntazam taş sırasıyla belli edilmiş, bundan sonra daha içten ve siyah taştan yapılmış kubbe kasnağı başlatılmış, kubbe ise kiremitle örtülmüştür.

Bina oldukça sade yapılmış, kubbe ortasında ve pandantiflerde renkli, 19. yüzyıla ait kalem işleri görülmektedir. Ayrıca türbenin çıkıntı kısmının sol yan tarafında geometrik motifli mermer plaka konulmuş, kapı kilit taşına da simetrik iki palmet işlenmiştir. Türbe etrafı bahçe duvarları ile kuşatılmış. Dernek başkanı Veysel Bey'in verdiği bilgilere göre, tekkenin etrafında daha önceleri tam bir külliye var imiş. Aş evleri, konuk evleri ...vs. Tekke'de ayrıca bir kılıç da varmış, ancak bu ikinci dünya harbinde çalınmış. Hali hazırda tekke de asılı olan bir asa bulunmaktadır. Bu asa keramete vesile olmaktadır. Asa bir nehre konulduğunda akarsuyu ikiye bölmektedir. Hacım Sultan'ın kabri normal kabirlerden daha uzun görülmektedir. Mehmet Bey, bu uzunluğu Hacım Sultan'ın manevi büyüklüğü ile izah etti. Kubbede bir takım delikler bulunmaktadır ve bu delikler türbe içerisinde sesin yansımaları önlemek amacıyla yapılmıştır. Tabii ki, türbe ve civarı defalarca restore edilmiştir.

Türbenin tavanında hüsnü hat ile nakşedilen isimler, camilerdekinden çok farksızdır. Allah, Muhammed, Ali, Ebu Bekir, Osman, Ömer, Hasan, Hüseyin isimleri tavanı süslemektedir. Mehmet Bey'in ifadesine göre bu yazılar restore edilirken hiç değiştirilmeden, eski şekli aynen muhafaza edilmiştir. Ayrıca camilerin kible yönlerinde mevcut bulunan "Küllemâ dahale aleyhâ zekeriyya'l-mihrâb / Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur (Âl-i İmrân (3), 37)" âyeti de türbede bulunmaktadır. Adeta bir camiye andıran bu görüntüler bu civarda Sünni-Alevi birlikteliğini ve ayrışmazlığını çok güzel yansıtmaktadır. Kaldı ki, ziyaretçilerin hem Sünni hem de Alevi olması ve bu konuda hiçbir kimlik dile getirilmeyişi birlik ve beraberliğin çok güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

Köylüler, Hacım Sultan Tekkesi'nde daha önce Osmanlı Devleti tarafından verilmiş olan ve atlastan yapılı yeşil renkli bir sancağın da bulunduğunu, ancak şimdi bu sancağın kayıp olduğunu söylediler. Dernek başkanı Mehmet Bey ile eski başkan Veysel Bey, sancağın kayıp olmadığı ve dernek tarafından muhafaza edildiğini ifade ettiler. Hacımlılara göre daha önce Tekke'de bir kılıç vardı ve bu kılıç çalındı. Türbede hali hazırda asılı olan kılıç ise orijinalinin çalınmasından sonra benzeri yapılarak sonradan konuldu.

Türbede yer alan bir diğer eşya da ardıç ağacından yapılmış bulunan topuzdur. Kılıcın başına gelen şeyin, topuzun da başına gelebileceği endişesini taşıyan dernek yetkilileri, topuzu dernek odasına almışlardır. Köylülerin ve dernek baş-

kanının ifadesine göre bu topuz ağırlı bölgelere vurulduğunda ağrıyı dindirme özelliğine sahiptir.

Eski başkan Veysel Bey ile Hacım Sultan'ın köyün hemen üstünde yer alan bir tepedeki Çilehanesine çıktık. Veysel Bey bu Çilehane ile şu anki türbe arasında bir tünel bulunduğundan ancak bu tünelin zamanla tahrip olduğundan söz etti. Çilehanenin yer aldığı tepede bize konu ile ilgili özetle şunları söyledi: "Tepede Hacım Sultan'a ait bir mağara yer almakta idi ve bu mağara şimdi taş toprakla dolmuş vaziyettedir... Tepede yer alan Dut ağacının Hacı Bektaş-ı Veli'nin bir eğişi (Yanan bir ağacın kömüre dönüşmekte olan uç kısmı için kullanılır) Hacı Bektaş'tan fırlatması sonucu buraya düşmüş ve yeşermiş, ağaç haline gelmiştir. Zamanla kurumuş. Biz o ağacın etrafını çevirip, toprak ve gübre ile destekleyip tekrar yeşermesini sağladık. Bu ağacın kuru su asla bu bölgeden dışarı çıkartılmaz..."

Bu ifadelerden tarihteki ağaç kültürünün burada da hala devam ettiğini görmekteyiz.

TÜRBE ZİYARETİ VE ZİYARETÇİLERİN ZİYARET NEDENLERİ

Türbe'ye bir haftada gelen ziyaretçi sayısı 500 ü geçtiği, yerine göre 1000 kişiyi bulduğu söylenmektedir. Cumartesi, Pazar ve Perşembe günleri ziyaretlerin en yoğun olduğu günlerdir. Ekseriyetle Tunceli, Sivas, Malatya, Manisa, İzmir'den ziyaretçiler gelmektedir. Dernek başkanı Mehmet Bey'in yorumuna göre, ziyaretçilerin yoğun olarak doğudan gelmiş olmaları, onların evliyalara olan saygılarının çokluğundan kaynaklanmaktadır.

Veysel Bey'in anlattığına göre, buraya Doğudan özellikle Malatya'dan çok ziyaretçi gelir ve Malatya'nın yarısından çoğunun soy adı "kolu açık" tır. Malatyalılar kendilerini Hacım Sultan'ın manevi evladı olarak görürler.

Hacım Köyü İmamı İzmir İlahiyat Fakültesi Mezunu Ahmet Türkoğlu Bey, Hacım Sultan Tekkesi'ne gelenlerin asıl nedeninin çocuk sahibi olma isteği olduğunu vurguladı. Onun verdiği bilgiye göre, ekseriyeti çocuk sahibi olmak isteyip de çocuğu ölü doğanlar oluşturmaktadır. Yoksa hiç olmayanlar da değildir. Ayrıca, Hacım Sultan Türbesini ziyarete gelenler sadece Alevi vatandaşlarımız değil, Sünni kesimden de pek çok kişi burayı ziyarete gelmektedir. Doğudan batıdan hatta yurt dışından bile türbeyi ziyarete gelenler vardır.

Dernek başkanı Mehmet Tekin Bey'le birlikte türbeyi ziyaret ettik. Orayı ziyaret eden bir kısım ziyaretçilerle konuştuk. Tespit edebildiğimiz kadarıyla pek çok ziyaretçinin bu tekkeden beklentisi genellikle çocukla ilgilidir. Çevrede konuştuğumuz pek çok şahısa göre, çocuğu olup da ölen kişiler bu tekkeye gelip bağlanır, dua eder ve kurban adarlar. Bazılarına göre, hiç çocuğu olmayanlar çocuk veya kız çocuğu olup da oğlu olmayanlar oğlan talebiyle bu tekkeye gelirler. Konuyu Başkan Mehmet Bey'e sorduğumuzda onun söyledikleri kendi ifadesi ile şöyledir:

“Hacım Sultan’ın duası geçerli. Hocaları Ahmed-i Yesevî. Buna da bu şeyi vermiş, duası geçerli. Çocuğu olmayanlar bağlanıyorlar. Oğlan olursa Recep veriyorlar, kız olursa Sultan veriyorlar. İllaki oğlan ya da kız olacak diye bir şey yok. İlla benim kızım var oğlan istiyorum diye bir şey yok. Ama çocuk veriyor. Kız veya oğlan. Bizim kendimizde de var. Üç dört tane Sultan var, iki-üç tane Recep var. Olup da yaşamıyorsa. Öyle bir şeyler oluyor. Duası geçerli.”

Türbeyi ziyaretimiz esnasında pek çok türbede olduğu gibi türbe ziyaret adabına uymayan bir şekilde etrafa başörtülerin, yazmaların bağlandığını gördük. Başkan Mehmet Bey bu durumdan rahatsız olduğunu, türbe içine ve dışarıdaki ağaçlara sürekli yazma ve bez bağlandığını, kendilerinin bunları temizlediklerini ancak baş edemediklerini ifade etti. Ayrıca türbe içinde mum yakılmasına da engel olmadıklarını söyledi. Muamlardan dolayı iç kısımda epeyce kararma vardı. Binanın restoreye ihtiyacı olduğunu belirten Başkan isteklerini Kültür Bakanlığı’na ilettiklerini ancak şu ana kadar bir cevap alamadıklarını belirtti.

Uşak il merkezinde oturan ve aslen Hacım Köyü nüfusuna kayıtlı bir esnafın anlattıklarına göre yeni düğünü olacak olan gençler ile askere gidecek olan gençler de bu tekkeyi ziyaret etmektedirler. Mesela, genç askere gitmeden önce Tekke’ye gider, Hacım Sultan’a dönüşte kurban vaad eder. Asker dönüşünde de vad ettiği kurbanı orada keser. Onun anlattığına göre, o da aynı şekilde kurban vaad eder. Ancak askerde tanıştığı bir takım arkadaşları, kendisine bu durumun dinen doğru olmadığını söyler. O da askerliğini tamamladığında kurban vaadini yerine getirir ancak kurban keserken şunları söyler: “Ya Rab! Beni affet ben bir tekkeye kurban vaat etmenin doğru olmadığını bilmiyordum. Şu anda kestiğim kurbanı sırf senin rızan için kesiyorum.”

Bu tekkeye gelenler neler yaparlar? Sayın Dernek başkanının anlattığına göre ziyaret şöyle gerçekleşir. Çocuğu olmayan ziyaretçi kadın, tekkede bulunan iplerden biri ile türbeye bağlanılır ve türbenin etrafında dolaştırılır. Mehmet adlı kişinin bulunduğu yedi evden birer bıçak alınır. Bu yedi bıçak üzerine yedi ayrı tekkenin adları yazılır. Hacım Sultan’ın dışındaki bu yedi tekke Gövem, Kabaklar gibi Uşak’ta bulunan tekkelerdir. Üstlerinde yedi tekkenin adı yazılı olan bıçaklar suyun içine atılır. Bıçaklar biri bir süre sonra küflenir. Dileğin olabilmesi için küflenmiş bıçak hangi tekkeye ait ise o tekkeye kurban kesilmesi icap eder. Mehmet Bey’in ifadesine göre genel olarak Hacım Sultan’a ait olan bıçak küflenir ve kurban bu tekkeye kesilir. Bıçakların küflenme süresi tahminen bir-iki saat içinde olmaktadır. Kurbanlar, istenilen çocuğun doğumundan sonra kesilmektedir.

Eski dernek başkanı Veysel Bey’in anlattığına göre, çocuğu olmayan komşu köyden birinin buraya gelip Hacım Sultan’dan çocuk ister. Hacım Sultan, tükürür ve bunu ondan içmesini ister. O ise, tükürüğü içmekten kaçınır. Hacım Sultan da, ona “taş doğur” şeklinde beddua eder. Bunun üzerine o bayan bir taş bebek dünyaya getirir. Benzeri menkabe *Hacı Bektaş Velî Velâyatnâmesi*’nde anlatılmaktadır (Vilâyet-nâme, ts.: 83).

HACIM SULTAN'A NİSBET EDİLEN BAZI KERAMETLER

Velâyetnâme'de Hacım Sultan'ın pek çok kerametlerinden söz edilir. Bunlardan biri kısaca şöyledir: Karahisar halkı beylerinin yanına gidip Hacım Sultan'ı kastederek; "Falan kayanın yanında bir derviş kırk gündür yemez içmez, devamlı Allah'a ibâdet eder. Yanında da kara bir boğa var." diye anlatırlar. Bey; "Gelin yanına birlikte gidelim." der. Huzuruna varınca, Hacım Sultan onlarla bir müddet konuşmaz. Sıcak bir gündür. Herkes çok susar. Bey, "Eğer bu mübarek bir zât ise, bize su verir. Biz de içeriz." diye içinden geçirir. Beyin bu düşüncesi Allahu Teâlâ'nın izni ile Hacım Sultan'a mâlum olur. "Yâ Allah!" deyip kalkar ve elini kayaya vurduğu gibi, kayadan berrak bir su çıkar. Bunun üzerine Bey, af dileyip; "Efendim, bizi başışla. Duâ ve himmet eyle. Bizim şeyhimiz rehberimiz ol. Sana bir dergâh yapayım. Bâzı köyleri vakfedeyim. Dört-beş hizmetçi vereyim." deyince, Hacım Sultan; "Ey Bey! Allahu Teâlâ'nın emriyle şeyhimiz Sultan Hoca Ahmed Yesevi bana; "Senin makamın Germiyan'da Susuz denilen yerdir. Git orada otur." buyurdu. Biz oraya gideriz. Bu pınarcık bizim yâdigârımız olsun. Şimdi siz kendi yerinize gidin." Der (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 9; Uşaklı, 1993: 35-36).

Pek çok *Velâyetnâme*'de görüldüğü gibi Hacım Sultan *Velâyetnâmesi*'nde de keramet eseri olarak insanların yararı için su çıkarma menkabesine rastlanılmaktadır.

Bir gün bâzı kimseler Hacım Sultan'ın yanına gelerek, Sandıklı'yı terk etmesini, aksi aktirde kendisine zarar vereceklerini söylemek için bir şahsı gönderirler. O şahıs geldiğinde, Hacım Sultan namaz kılmaktadır. Namazı bitirdikten sonra, o şahıs Hacım Sultan'ın yanına yaklaşınca, titremeye başlar. Kalbinde bu hal ile bir yumuşama meydana gelir. Yanına varıp selâm verir. Hacım Sultan selâmını alıp; "Ey yiğit! Söyle bakalım, seni gönderenler ne dediler, dinleyelim." buyurdu. Bunun üzerine o yiğit ayağa kalkıp, Hacım Sultan'ın ellerine sarılır; "Efendim! Affeyle. Bana bedduâ etme." der. Hacım Sultan; "Allahu Teâlâ seni buraya gönderenlere de insâf versin. Ey yiğit! Evlâd-ı Resûl'e tâbi ol, uy. Onları sevenlerden ol. Kimseyi gıybet etme. Çünkü Allahu Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen; "Birbirinizi gıybet etmeyiniz!" (Hucurât sûresi: 12) buyurmaktadır. Şimdi git zikir ve Allahu Teâlâ'yı anmakla meşgûl ol." buyurur. O şahıs, geri dönünce, kendisini gönderen kimselerin arasına karışmadı. Vakitlerini ibâdet ve zikirle geçirdi (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 10; Uşaklı, 1993: 38-40).

Dernek başkanının anlattığına göre Hacım Sultan'ın hayatında olduğu gibi, ölümünden sonra da kerametleri devam etmektedir. Başkan'ın anlattığı yeni bir olay şöyle gerçekleşmiştir. Köy muhtarı ile birlikte iki kişi tekkeyi ziyarete giderler. Tekkenin yanında iken elektrikler kesilir. Bu esnada bir başkası yanlarında belirir. Yarı korku içinde oradan uzaklaşırlarken, besmele çekerler ve yanlarındaki şahıs uzaklaşır. Bunun Hacım Sultan olduğuna kanaat getirirler. Aynı şekilde

pek çok kişi onu tekke ve civarında görmüştür. Buna göre o, siyah saçlı genç bir delikanlı şeklinde görülmektedir. Genelde de duvarın üzerine elini koyarak diğer tarafa atlarken fark edilir. Bir defasında bir köylü duvardan atlayan bu delikanlıyı görmüş, kapıdan girmesi noktasında onu ikaz etmiş ve peşinden içeri girdiğinde kimseyi görememiştir.

Anlatıldığına göre, türbe daha önce bir yangın geçirmiş. Mezarın başındaki mumluktan çıkan yangında, asanın bir kısmı ile çevresi yanmış ancak ateş sandukaya ve sanduka üzerindeki örtüye hiçbir zarar vermemiştir.

Hacımlılardan bir Bey Efendi, Hacım Sultan ile ilgili *Hacım Sultan Velâyetnâmesi*'nde yer alan bir ejderhayı öldürüşünden söz etti (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 17-18; Uşaklı, 1993: 59-61). Aynı olay *Hacı Bektaş Velâyetnâmesi*'nde de yer almaktadır (Vilâyet-nâme, ts.: 81-82).

Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nde Hacım Sultan'a nispet edilen kerametlerden biri de Banaz Çayı'nın suyunun bir anda durdurulması ve yarılmasıyla ilgilidir. Bu keramet Hz. Musa'nın Nil Nehri'ni asasıyla iki parçaya ayırması hikayesini andırmaktadır. Hikaye *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*'nde aynen şöyle anlatılır:

"Kolu Açık Hacım Sultan, Susuz denen yere gelip yerleşince birisi geldi, kendisine derviş oldu. Adı Burhan'dı. Hacım, dâima onunla beraber gezer dolaşırdı. Bir de merkepleri vardı. O vakitler, o ilin erenlerinden Bekce ve Habib Hacım, birçok kurban devşirmişler, hacılar bayramındaki topluluk için Seyyid Gazi'nin ziyaretine niyetlenip yola düşmüşlerdi. Banaz köprüsüne vardıkları gibi bir de ne gördüler ki su, yeğîn, kan bulanık akmada. Irmağı taşkın bulup geçemediler. Dönüp o pınarda bir köye varalım, bu gece burada yatalım, belki ırmak yatışır, sel geçer dediler. Tam bu sırada bunların hali, Kolu Açık Hacım Sultan'a malum oldu. Burhan Abdal'ı yanına aldı, merkebe bindi, Banaz suyunun geçidine vardı. İklim erenleri, dervişler, Habib Hacı ve Bekce Sultan, yanlarında kurbanları, Banaz suyunun geçidinde duruyorlardı. Hacım bunlara selam verdi, "ne duruyorsunuz?" dedi. Onlar, "Banaz ırmağına sel gelmiş geçemedik. Bu gece bir yerde yatacağız. Sabahleyin sel geçerse ırmağı aşarız." Dediler. Kolu Açık Hacım Sultan, Bekce ile Habib Hacı'ya dedi ki: "Germiyan ilinin olgun şeyhleri geçinmedesiniz, ulu seccadelerde oturmadasınız, yağlı kuyruklar yemedesiniz, el vermedesiniz, talipleri irşad etmedesiniz, ama bu sudan geçemiyorsunuz. Bu, böyle iken yarın kıyamet günü, bunca müridi, muhibbi Sırat Köprüsü'nden ve bunca berzahlardan nice geçireceksiniz? Bu sözlerden sonra hemen başındaki elifî tacı çıkardı, suya tuttu ve "Didar görmüş tertemiz, arı-duru su, sen dosta gitmedesin, biz de dosta gitmek niyetindeyiz. Dosta gitmeye yol yok, bize yol ver, geçelim" dedi. Su hemen işaret ettiği yerden yarıldı, yukarıdan çekildi, aşağıdaki aşağıya aktı. Erenler geçtiler, kurbanlarını da geçirdiler (Vilâyet-nâme, ts.: 82-83; Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 17; Uşaklı, 1993: 58)."

Şüphesiz Kolu Açık Hacım Sultan ile ilgili kerametler burada zikrettiklerimizle sınırlı değildir. Kendi adına yazılan *Hacım Sultan Velâyetnâmesi* adeta baştan sona kerametlerin zikri ile doludur. Biz şimdi de sözünü ettiğimiz *Hacım Sultan Velâyetnâmesi* ile ilgili kısa bilgi verelim.

HACİM SULTAN VELÂYETNÂMESİ

Bir velînin ağızdan ağıza anlatılan kerâmetlerini, menkabe ve nasîhatlerini içeren kitaplara *Velâyetnâme* veya *Menâkıbnâme* adı verilmektedir (Uludağ, 1996: 564; Cebecioğlu, 1997: 754). *Velâyetnâmeler*, menkıbeleri anlatılan velî hangi tarîkatın pîri ise, o tarîkatın inanç, ibâdet ve ahlâk anlayışı ile ilgili bilgileri ihtiva etmektedirler. Bu eserler, büyük zatların dînî ve ahlâkî yaşantısı, dînî ritüellerle olan ilgisi hakkında doğrudan bilgi veren kaynaklardır.

Velâyetnâmelerde anlatılan kahramanlar, okuyan ve dinleyenler tarafından idealize edilmekte, onların davranışları örnek alınmaktadır. "Velâyetnâme türündeki eserler, kahramanları olan velinin şahsında ahlaki faziletlerin üstünlüğünü göstermek için meydana getirilmiştir. Veli, ahlaki mertebelerin en yükseğine ulaşmış bir kişi kabul edilmesi itibarıyla, toplum için ideal bir örnek teşkil etmektedir. Böylece onun menkabeleriyle topluma bu ahlaki faziletleri gerçekleştirme alışkanlığı kazandırılmak istenmiştir. Didaktik mahiyetlerinden dolayı menkabeler, velînin mensup olduğu tarikatın müritleri için birinci derecede öneme sahiptir (Ocak, 1992: 34-35). Menkabelerin bir hedefi de onları okuyan şahısların doğru, dürüst, adil, şefkat, merhamet ve hoşgörü sahibi, çalışkan, hizmet şuuru-na sahip, vatansever ve cesaretli birer insan olarak yetişmelerini sağlamaktır.

Hacım Sultan da kendi adına menâkıbnâme yazılan ender şahıslardan biridir. Onun menkabevi hayatı bu eser içinde ele alınmıştır. Yaklaşık olarak 1460'lar civarında kaleme alındığı zannedilen eserde (Ocak, 1992: 52; 1983: 8-9;), Hacım Sultan'ın Hacı Bektaş Velî ile Anadolu'ya gelişi, onun yanındaki hayatı ve nihayet, halîfesi sıfatıyla Batı Anadolu'da Germiyan iline gidip yerleşmesi ve oradaki hayatı menkabelerle anlatılmaktadır. Türkçe yazılmış olan bu eser, Hacı Bektaş Velî'nin bir halîfesine ait tek menâkıbnâme olarak görülür. Eserde Hacım Sultan, kerâmet sahibi, abdestinde, namazında zikirle meşgul olan Kur'ân ve sünnete bağlı, zühd ve takvâ sahibi, Hacı Bektaş Velî'nin öğretisini takip eden bir evliyâ kimliği ile sunulmaktadır.

Velâyetnâmeler esas itibarıyla büyük zatların kerâmetlerini naklettiği için onda inanç konuları ve ibadet anlayışları sistematik biçimde ortaya konmaz. Ancak olayların nakli ve bağlantılar sırasında şahsın içinden geldiği geleneğin dînî anlayışı hakkında ipuçları bulmak mümkündür. Fakat bu inançların eski Şamanizm Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm ve Mazdeizm'den kaynaklandığını söylemek doğru değildir (Üzüm, 1998: 4; Gündoğdu, 2007: 54). *Velâyetnâme*'de bazen sözkonusu inanç ve kültürlere ait motifler görülse de bunlardan yola çıkarak Hacı Bektaş'ın veya Hacım Sultan'ın ve geleneklerinin tamamen İslâm öncesi inanışların

uzantısı gibi görmemek gerekir. Zira her iki velâyetnâmede de çok güçlü, yer yer çok sık İslâmî inanç ve ibadet motiflerinin bulunduğu net bir şekilde görülmektedir. Ulûhiyet telakkisiyle ilgili olarak Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğu, onun birliği, ayrıca onun kudret, rahmet ve gına sahibi olduğu çok net biçimde ifade edilmektedir.

İtikadî mezheplerin yorum farklılıklarını hesaba katmadan İslâmî inançları genel olarak Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanmak olarak alırsak *Velâyetnâme*'de bunlara yer yer atıf yapıldığı görülmektedir. Söz gelimi Hacım Sultan'ın haşır ve ahiret inancına atıfta bulunan şu ifadesi son derece önemlidir: "...bunca müritlere dest-i tevbe verirsiniz. Kurbanların alırsınız, kuzu büryan yersiniz. Bu kadarlık sudan geçemezsiniz. Yarın divan-ı Hak'ta eteğinize yapışan müritlerinize nice derman edersiniz? (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 17; Uşaklı, 1993: 58)"

Nübüvvet inancına dair de Hz. Muhammed'in peygamberliği benimsendiği gibi ondan iki cihan güneşi olarak da bahsedilmekte ve Hz. Peygamber'e salâvat getirdiği zikredilmektedir.

Velâyetnâme-i Kolu Açık Hacım Sultan'da, İslâm inancı ile ilgili unsurların bulunduğu net bir şekilde görülür. Besmele ile başlayan *Velâyetnâme* öncelikle Allah'a hamd ve sena ve Hz. Muhammed'e, onun âline salât ve selâmla devam eder. Sonrasında Allah'ın kendi nûrundan henüz kâinatı yaratmazdan önce Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nûrunu yarattığı, ondan da yeri ve göğü, arş ve kürsüyü, levh ve kalemi, ayı ve güneşi ve bütün melekleri yarattığından söz eder (Uşaklı, 1993: 5-6).

Velâyetnâme'de anlatılan konular genel anlamda Kur'ân âyetleri ve bir kısım hadîsler ile pekiştirilir (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 6, 7, 10, 11, 14, 16; Uşaklı, 1993: 25, 28, 38, 41, 49, 57). Hacı Bektaş Velî'den sonra da Bektâşî büyükleri, İslâm Ahlâkı'nın temel prensiplerini İslâm'ın temel referansları olan âyet ve hadîslere dayandırarak açıklamaya çalışmışlardır. Mesela, *Velâyetnâme*'nin başlarında insanoğlunun yaratılması ile ilgili Kur'an âyetleri zikredilir. Dört meleğin yaratılmaları ve görevlendirilmeleri söz konusu edilir. Ancak Âdem'in yaratılması ile ilgili âyet ve sahih hadislerde yer almayan bir kısım rivayetler de nakledilir. Mesela Allah, Âdem'in yüzünü Medine, başını Beytü'l-Mukaddes, gözünü Beytü'l-Haram, kulağını Tûr-ı Sinâ, burnunu Dımaşk, boynunu Çin Melik, kollarını Yemen, sağ elini Mısır, göğsünü Irak, ayaklarını Türkistan, dizlerini Kırım, inciklerini Endülüs, topuklarını Rum toprağından yaratmıştır (Uşaklı, 1993: 6-7).

Yaratılış ile ilgili, tasavvufi bir kısım düşüncelere yer verilir. Bu düşünceler de aynı şekilde âyetlerle desteklenir. Özellikle Âdem'in yaratılışı ile ilgili şu âyetlere yer verilir (Uşaklı, 1993: 6-10): "Rabbın meleklerle "Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim" demişti; melekler, "Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak

birini mi var edeceksin? Oysa biz Seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı takdis ediyoruz” dediler; Allah “Ben şüphesiz sizin bilmediklerinizi bilirim” dedi. Ve Adem’e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklerle gösterdi. “Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin” dedi. Cevap verdiler: “Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz Sen hem bilensin, hem Hakim’sin” (Bakara (2), 30-32.).

Velâyetnâme'de insanların yaratılış nedeninin Allah'ın marifeti olduğu vurgulandıktan sonra, “Cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır (Zâriyât (51), 56).” âyeti zikredilir ve âdemoğluna ibadet, züht ve takvadan uzak olmaması noktasında tavsiyede bulunulur (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 1; Uşaklı, 1993: 13).

Velâyetnâme'de sık sık Hz. Peygamber ve ehl-i beyt sevgisi üzerinde durulur. Muhammed (s.a.v.)'in nurunun bütün peygamberleri dolaştıktan sonra kendisine in-tikal edip karar kıldığı, onun doğumu ile pek çok mucizeler meydana geldiği ifade edilir. Mesela Allah Hz. Peygamber ile ilgili “Levlâke levlâk lemâ halaktu'l-ef-lâk (Aliyyü'l-Kârî, 1985: 194)” yani “Sen olmasaydın ben felekleri yaratmazdım” buyurduğu nakledilir. *Velâyetnâme*'de zikredilen ve kaynağına ulaşamadığımız bir hadiste Ehl-i Beyt sevgisinin gerekliliği hakkında şöyle denilmektedir: “Yâ Muhammed, her kim seni ve evlâdını severse yerler ve gökler kadar nice günahları olursa bağışlarım. Ve ona rahmeti has kıldım. Ve eğer her kim seni ve evladını sevmezse yer gök kadar ibadet etmiş olsa onun yeri tamu'dur (Uşaklı, 1993: 9-11)”

Velâyetnâme'de Ehl-i Beyt sevgisi Kur'ân'la bağlantılı olarak şu şekilde sunulur: Hacım Sultan'ı öldürmek üzere gelen bir genç, onu öğle namazını edâ ederken ve Allah'ı zikrederken bulur. Vicdanında bir muhasebe yaparak, Hacım Sultan'ı öldürmekten vazgeçer ve af diler. Hacım Sultan ise, onu hoşgörüsünden dolayı affeder. Ve hayır duada bulunur. Bunun üzerine kendisine mürit olan gence şu nasihatta bulunur: “Evlâd-ı Rasûl'e tabi ol. Onları sevenlerden ol. Kimseyi de gıybet etme.” Daha sonra Kur'ân'daki gıybeti yasaklayan âyeti okur ve gençten zikrullah ile meşgul olmasını ister (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 10-11; Uşaklı, 1993: 39-40).

Velâyetnâme'de kişilerin bağlanmış oldukları şeyhlerinin kesinlikle meşreb itibarıyla Hz. Peygamber'e çıkması gerektiğine de vurgu yapılır. Burada yer alan bir ifade şöyledir: “Kıyamet gününde her insan imamından, şeyhinden sorulur. Her şeyh her mürşit meşrebinden evlâd-ı Resûle yetiştirmezse dünyada melundur, âhirette mahrûmdur.(Uşaklı, 1993: 11-12)”

Velâyetnâme'de üzerinde durulan bir diğer husus da seccadesini yaprak üzerine sermesi, seccadenin muallakta durması ve bunun üzerine çıkarak namaz kılması gibi Hacı Bektaş Velî'nin kerametleridir (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 3; Uşaklı, 1993: 18).

Velâyetnâme'deki ibadet anlayışına gelince, eserin genelinde Hacı Bektaş Velî her vesileyle Allah'a ibadette bulunduğu, dua ettiği, bazen riyâzet yapıp erba'în⁶ çıkardığı sıklıkla yer almaktadır. İslâmî ibadetlerden namaz, oruç, hac ve zekâta gelince, bunların ilk üçüyle ilgili yeterince açık, kesin ve ayrıntı olmasa da bir çok atıflar bulunmakta, Hünkâr'ın günlük beş vakit namaz kıldığı anlatılmaktadır.

Mesela, Hacı Bektaş Velî ve Kolu Açık Hacım Sultan birlikte hacca giderler. Kâbe'yi tavaf edip, Arafat'ta vakfede bulunurlar. Medine'de Hz. Peygamber'i ziyaret ederler. Namazlarını kılarlar (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 4-5; Uşaklı, 1993: 20-21). Bununla muhtemelen onların farzları yerine getirme noktasında ne derece titiz davrandıkları anlatılmaya çalışılmaktadır. *Velâyetnâme*'de vakit namazlarının yanında onların sık sık zikirde buldukları, teravih namazını kıldıklarından da bahsedilmektedir. *Velâyetnâme*'de anlatıldığına göre Hacım Sultan, dini pratikleri aksatmadan yerine getiren bir insandır. Namaz kılması, metnin içinde pek çok yerde geçmektedir (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 2, 3, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 20; Uşaklı, 1993: 17, 18, 20, 29, 36, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 49, 50, 57, 61, 66). Yaşanan olaylar anlatılırken zaman kaydı düşmek gerektiğinde, Hacım Sultan'ın kıldığı namazın vakti ifade edilmektedir.

Hacı Sultan'ın dini pratiklere verdiği önem *Velâyetnâme*'nin farklı yerlerinde sıkça tekrar edilmektedir. Tasavvufî eğitim yönteminin ayrılmaz bir parçası olan zikrullah ile meşgul olması, erba'în çıkarması da sıkça dile getirilmektedir. Hacım Sultan, her yeni gittiği yerde önce bir erba'în çıkarmakta, bu esnada ibadet ve tefekkürle meşgul olmaktadır (*Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, ts.: 7; Uşaklı, 1993: 28).

Bektaşî Tekkelerinin Yeniçeri Ocağı ile birlikte II. Mahmud döneminde kapatılmasına yakın dönemde dini pratiklerin Bektaşîler tarafından hafife alındığı, namaz kılmadıkları, oruç tutmadıkları...vs. bilgiler çeşitli kaynaklarda dile getirilmektedir. *Hacı Sultan Velâyetnâmesi* de göstermektedir ki, bu durum Bektaşîliğin aslından kaynaklanmaktadır. Yeniçeri Ocağının Osmanlı Devleti'nin fetihten fethe taşıdığı dönemlerde Kur'ân'ın emrettiği farzlar yerine getirilmekte, haramlardan kaçınılmaktadır. Hacı Bektaş evlatlarından ve Hacı Bektaş postnişini Cemalettin Çelebi, bu durumu "*Müdafaa*" adlı eserinde şu sözlerle ifade etmektedir:

"Bir takım zındık ve onlara intisab etmiş bir güruh cühela, abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış gibi bir takım hatalarda buldukları ve haram olduğu nass

6 Erba'în: Arapça kırk anlamına gelir, Farsçası "çihle", "çile" dir. Dervişler, dar bir odada, yahut kutlu bir yerde kırk gün kalırlar. Bu müddet içinde az yerler, az içerler ve az uyurlar. Hatta bazıları ilk günü kırk, ikinci günü otuz dokuz, üçüncü günü otuz sekiz zeytin yemek ve her gün bir zeytin ekşilerek kırkinci günü bir zeytinle gıdalanmak suretiyle şiddetli bir riyazete girerler, kendilerini ibadete verirler; böylece de nefislerini terbiye ettiklerine inanırlar. Bu riyazete girişe "erba'îne girmek", kırk günün tamamlamaya "erba'în çıkarmak" denir.

tarafından kesin bir şekilde ifade edilmiş bulunan muharremâtı irtikab etmek ve helalmiş gibi kabul etmek, şeriata ve tarikata muhalif hareket ve seyyiatları hakkındaki haberler ve şuyuât tevâtür derecesine varmıştır (Ahmedi Cemaleddin Çelebi, 1992: 74). Pîr-i tarikat Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin gündüz oruçlu, gece ibadetli olduğu ve ömür boyu defalarca çilehanelerde çileler çıkardığı ve kerametini inkar edenlere karşı dâri harmanı üzerinde namaz kıldığı, muteber eserlerde mestur ve müteaddit çilehaneleri bugün mevcut ve umum-u nasca meşhud ve manzurdur. Menşe-i tarikat olan Haydar-ı Kerrâr ve Sâhib-i Zülfikar Aliyyü'l-Murtezâ kerremallâhu vechehû ve radiyallâhu anh efendimizin namaz ve oruca emr-i İlahiyye'ye devam ve menhiyattan son derece uzak oldukları ve Kerbelâ gibi firkatli o vakitte bile farz namazları vaktinde edâ edip, bir vakit namazını dahi kazaya bırakmadığı mevsûken menkûl ve mazbuttur. (Ahmedi Cemaleddin Çelebi, 1992: 76)"

Veli Baba Velâyetnâmesi'nde de aynı konuya temas edilmekte, Veli Baba'nın ağzından şu sözler nakledilmektedir: "Rasulullah Efendimize ittiba, ferâiz-i İlahiyyeyi edâ, mehârim ve mekârihten ittikâdır. ..." (Veli Baba Menâkıbnamesi, 1993: 177).

Hacım Sultan Velâyetnâmesi ve başka velâyetnâmelerde de dikkatimizi çeken önemli bir olay, velilerin bir keramet eseri olarak "su" çıkarmalarıdır (Velâyetnâme-i Hacım Sultan, ts.: 8-9; Uşaklı, 1993: 32, 36)⁷.

Velâyetnâmelerde üzerinde durulan hususlardan biri de velî tarafından ejderhaların öldürülmesidir. Mesela insanlara zarar veren, korkutan ejderhayı öldürme olayına, *Koyun Baba Velâyetnâmesi*'nde de rastlanılmaktadır. Baba, Kızılırmak'tan çıkarak insanlara zarar veren ejderhayı öldürür (Abdulkadir bin Ahmed, 2001: 99). Hacım Sultan da Germiyan ilinde ortalığı harap edip insanlara zarar veren bir ejderhayı öldürür (Velâyet-nâme, ts.: 81-82).

VELÂYETNÂME-İ HACİM SULTAN'IN NEŞREDİLMESİ

Hacım Sultan'ı konu edinen bu eser, Mustafa Erbay tarafından latinize edilerek Ayyıldız Yayınları arasında 1993 yılında basılmıştır. Mustafa Erbay tarafından çevirisi yapılan *Velâyetnâme*'nin aslını görmek istedik, ancak köyde olduğu belirtilen kitaba ulaşamadık. Eser, Rudolf Tshudi tarafından Almanca tercümesiyle birlikte yayınlanmıştır. *Das Vilâjet-nâme des Hadschim Sultan* adıyla 1914 yılında Berlin'de yayınlanan eseri temin etmeye çalışmaktayız. Derneğin eski başkanı Veysel Bey bir ara talebimiz üzerine kitabı bulup tarafımıza çalışılmak üzere verebileceğini söylemesine rağmen daha sonra her nasılsa vermekten içtinap etti. Biz de bu tebliğ için İstanbul Fatih Kütüphanesi'nden iki ayrı nüshasını istedik

⁷ Bir diğer *Velâyetnâme*deki su çıkarma kerameti ile ilgili örnek olarak bkz. (Birdoğan, 1996: 128-148, 134).

ve CD halinde birer kopyasını elde ettik. Bizim bu çalışmada kullandığımız nüsha Tarih Bölümü 943'te kayıtlı olup 22 varaktır. Diğer nüsha ise Şeriye Bölümü 1341 numarada kayıtlıdır ve 64 varaktır.

Köylülerden bir kısmı, kitabın kendisinde olduğu belirtilen şahsın kitabı kaybettiğini söylerken, bazıları da onun oğullarında olduğunu ve kitabın tarihi değerinden dolayı kimseye vermek istemediğinden söz etmektedirler. Hacımlıların bir kısmı bu kitabın bir kısım yapraklarının koparıldığını söylerken bazıları da bu kitapta herhangi bir eksikliğin bulunmadığını ifade ettiler.

Veysel Bey'in anlattığına göre, *Hacım Sultan'ın Velâyetnâmesi* şu anda ellerinde bulunmaktadır. Ancak oldukça tahrip olmuş ve bir kısım sayfaları kopartılmıştır. *Velâyetnâme* Türkçe yazılmıştır. Ancak içinde Arapça ve Farsça terkipler de bulunmaktadır. Kitap bir vatandaşdır ve kimseye vermemektedir.

1993 yılında Ankara'da Mustafa Erbay tarafından neşre hazırlanan ve basılan eserde, maalesef ilmî yayın kuralları hiçbir şekilde göz önünde bulundurulmamıştır. Özellikle eserin içindeki Arapça ibarelerin yüzde doksanı yanlış olarak latinize edilmiştir. Buna âyetler dahildir. Mesela daha başlangıçta yazılı olan besmele bile şu tarzda yazılmıştır: "Bismillah Elrahman Elrahim (Uşaklı, 1993: 5)" halbuki "Bismilâhirrahmânirrahîm" şeklinde yazılmalı idi.

Bakara Sûresi 30. âyetini "ve ez kale Rabbike lil mela yiteke erni câel fil ard halifete (Uşaklı, 1993: 6-7)" şeklinde son derece yanlış olarak yazmışlardır ki doğrusu şu şekildedir: "Ve iz kâle rabbüke li'l-melâiketi innî câilün fi'l- erdi halîfeh". Bu âyetin devamını da şöyle yazmaktadırlar: "Kaluma etcâel fiyha min yefsedi fiyha ve yefseki dimai ve nahnü tesbihi bi hamdike ve nakaddes leke. Kal enni alemi taala talimün". Doğrusu ise şöyledir: "kâlû e tec'alü fihâ mey yüfsidü fihâ ve yefkü'd-dima' ve nahnü nüsebbihu bi hamdike ve nükaddisü lek kâle innî a'lemü mâ lâ ta'lemun / Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi."

Âdem'e secde ile ilgili Bakara Sûresi'nin 34. ayeti de şöyle veriliyor: "Ve ez kılanel melâiketi sücûdül Adem fe sücudü illa iblis eheva esteklur (Uşaklı, 1993: 9)" Doğrusu ise şöyledir: "Ve iz kulnâ li'l-melâiketisücûdü li Âdeme fe secedü illâ iblis, ebâ vestekbera / Hani biz meleklerle (ve cinlere): Âdem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı ."

Evliyalarla ilgili Yunus Sûresi 62. âyet şöyle veriliyor: "İlla en evliyauallah la hâzef aleyhim selahüm yahzinum (Uşaklı, 1993: 12)" Bu ifadeler âyeti anlamsız hale getirmektedir. Bunun aslı ise şöyle olmalıdır: "E lâ inne evliyâellâhi lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenün / Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de"

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Son olarak da Zâriyât Sûresi 56. âyetin nasıl yanlış yazıldığını ve anlamsızlaştırıldığını kaydedelim. Âyet şöyle yazılmıştır: "vetekaddes ve hıkadite cini velcins illa layakidüm (Uşaklı, 1993: 13)" Doğrusu ise şu şekildedir: "Ve mâ halaktu'l-cinne ve'l- inse illâ li ya'budûn / Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"

Diğer âyetler, hadîsler ve Arapça terkiplerin pek çoğunda benzeri yanlışlar yapılmıştır. Biz burada örnek olmak üzere az bir kısmını verdik.

SONUÇ

Kolu Açık Hacım Sultan, Hoca Ahmed-i Yesevî düşüncesine bağlı Hacı Bektaş Velî'nin önde gelen halifelerinden biridir. Hacı Bektaş Velî ile birlikte hacca gitmiş ve hac dönüşünde Germiyan iline görevlendirilmiştir. Kendi adına Uşaklı Ali İbn. Hacı Mustafa tarafından menkıbeleri yazılmış, hicri 1200'de Derviş Burhan tarafından derlenmiştir. *Velâyetnâme*'de hem Hacı Bektaş Velî'nin hem de kendisinin pek çok kerametlerinden söz edilmektedir. *Velâyetnâme*'de her ne kadar bir kısım İslam öncesi inançlara rastlansa da genel itibarıyla İslam'ın inanç esaslarını bulmak mümkündür. Ayrıca Hacım Sultan'ın sık sık Kur'ân okuduğu, riyâzette bulunduğu, abdest alıp namazlarını kıldığından da söz edilir. Dolayısıyla *Velâyetnâme* asıl alındığında Kitabî İslam inancı ile Hacım Sultan'ın inançları arasında genel itibarıyla pek bir fark bulunmamaktadır. Bu açıdan *Velâyetnâme*'nin bir an evvel bilimsel yöntemlerle edisyon kritiğinin yapılması mutlaka gereklidir.

KAYNAKLAR

- ABDULKADİR BİN AHMED. (2001). *Menâkıb-ı Koyun Baba*. sad. Şakir Çıplak, İstanbul: Horasan Yayınları.
- AHMEDİ CEMALEDİN ÇELEBİ. (1992). *Müdafaa-nâme*. İstanbul.
- AHMET REFİK. (1994). *Onaltıncı Asırda Râfzîlik ve Bektâşîlik*. sad. Mehmed Yaman, İstanbul.
- ALİYYÜ'L-KÂRÎ. (1985). *Mevzuâtü'l-Kübrâ*. Beyrut.
- AŞIK PAŞA-ZÂDE. (1970). *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. Yay. Nihal Atsız, İstanbul.
- BİRDOĞAN, Nejat. (1996). *Şucaeddin Veli Velâyetnâmesi*, Alevi Kaynakları I. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- CEBECİOĞLU, Ethem. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayınları.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1994). *Türkiye'de Alevîlik Bektâşîlik*. Ankara.
- GÖRGÜN, Tahsin. (1996). "Haccın Hikmeti", "Hacc", DİA, XIV, 398.
- GÜNDOĞDU, Cengiz. (2007). *Hacı Bektâş-ı Velî, Öğretisi ve Takipçileri Hakkında Metodik Bir Yaklaşım*. Ankara: Aktif Yayınevi.

- GÜZEL, Abdurrahman. (1999). *Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi*. Ankara: TTK Yayayınları.
- HÜSEYİN VASSÂF. (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. haz. M. Akkuş, A.Yılmaz, İstanbul.
- KOCA, Şevki. (1999). *Melami-Bektâşî Metaforunda İrşâd Paradigması Mürg-i Dil*. İstanbul: Nazenin Yayınları.
- KÖKEL, Coşkun. (2005). "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme", HBVAD, 35, s. 47-48.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1984). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara.
- MÉLİKOFF, Irène. (1998). *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- NOYAN, Bedri. (1995). *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?*. İstanbul: Ant Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: T.T.K. Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1983). *Bektâşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1984). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*. Ankara.
- SAHÎH AHMED DEDE. (2003). *Mevlevîlerin Târîhi*. haz. C. Zorlu. İstanbul.
- RİFÂT EFENDİ, Seyyid Ahmet. (1293). *Mir'âtü'l- Mekâsîd fi Def'il- Mefâsîd*. İstanbul.
- GÖKBİLGİN, Tayyib. (1965). "15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm", *Vakıflar Dergisi*, Ankara: 1965. VI, 51.
- ULUDAĞ, Süleyman. (1996). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- UŞAKLI Ali Bin Hacı Mustafa. (1993). *Velâyetnâme-i Kolu Açık Hacım Sultan*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- ÜZÜM, İlyas. (1998). "Kültürel Kaynaklarına Göre Alevî İnançları ve İbadet Anlayışları", *Köprü Dergisi*, 62. İstanbul: s. 4.
- VELÂYETNÂME-İ HACİM SULTAN, Fatih Millet Kütüphanesi, A. E. Tarih Bl., No. 943.
- VELİ BABA MENÂKIBNAMESİ. (1993). Haz. Bedri Noyan. İstanbul: Can Yayınları.
- VİLÂYET-NÂME *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî*. (ts.). Haz. Abdülbâki Gölpinarlı. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.